

Intr'o zi de primăvară.

Într'un rînd, primăvara, eşisem la sitari, prin împrejurimile Arămeştilor, în ţinutul Sucevei, şi căutam amănunţit, cu cînele, huceagurile umede din preajma satului. Văzduhul era încărcat de aburi; de pe colnice vedeam zările cufundate, ca îndepărtate, în perdele nelămurite, într'o ceaţă ciudată pătrunsă de o slabă lumină, ca fumul cu răsfringeri de flacări al unui incendiu nevăzut.

Vîntul nu adia. Pretutîndeni plutea neclintită mireazma proaspătă a pămîntului arat. Din cînd în cînd, la marginea unor desişuri, în plină lumină, se arăta o baltă limpede rămasă după topirea zăpezilor. O codobatură cu pene cenuşii sălta în zbor neliniştit, singuratecă, speriată din liniştea cuprinsului. Treceam încet, călcînd pe ţărîna neagră: în ochiul de apă neclintit se desluşea lămurit imaginea mea cu puşca pe braţul stîng, şi a cine-lui care mergea înnainte-mi, cu botul întins, aduilmecînd.

Cîte-un stol de nagîţi se rîdica la depărtări mari dintr'un smîrc. Filfiiău rar cu aripele lor rotunde, ţipa în jalnic un timp, apoi se pierdea, şi iar umblam singur o vreme prin pustiul şi melancolia aceia de primăvară.

Într'un tîrziu, în tufişuri înmugurite, cînele începu a fi neliniştit; şi deodată la douăzeci de paşi înnainte-mi pîlpii sitarul prin reţeaua de crengi.—După bataia puştii, întăia în ziua aceia, osteneala îmi trecu ca prin farmec. Începuî a umbla mai vioiu, strecurîndu-mă printre tufari, lăsînd cu cizmele urme adînci în pămîntul îmbibat de mustul omăturilor. Cînele, un seter cuminte, roş, cu ochii blînzi, căuta cu viociune, şi cînd da peste pilcuri violete de toporaşi, întorcea spre mine capul şi dădea din coadă, parcă le simţea şi el mireazma dulce. Din vreme în vreme, deodată se lăsa pe brînci şi, cu ochii aţîntiţi înnainte, începea să se tîrască pe pîntece. Sitarul zvicnea, cu gitu-î gîngaş întins, se zbătea în reţeaua de ramuri, apoi îşi lua zborul iute, drept.

Aşa eram de înfierbîntat în urmărirea aceasta, încît abia hăt într'un tîrziu am băgat de seamă nourii grabnici de ploae

cari veneau dinspre asfințit. Soarele, în crucea amiezii, înfierbintase tare văzduhul umed. Perdeaua întunecoasă venea spre el ca o amenințare. Simții și o adiere slabă de vânt, o filfiire care adormea și iar se deștepta. Cu multă părere de rău bănuii o vintoasă iute de început de Aprilie, și mă îndreptai spre satul revărsat pe o coastă de pirău, un sat întins, cu case rare, cu sălcii pe marginea drumului noroios, toate înfrunzite verde-gălbui. Prin ogrăzile pline de strujeni putrezi zăream vite slabe, cu șoldurile dindărăt negre de murdăria erni: stăteau triste, cu ochii mari deschiși în lumină. Copii în durlugi se soreașu pe prispe. Cite-un gospodar trecea tăcut pe o hudiță, cu căciula pe ochi. O bardă bocănea rar și regulat undeva, în golul liniștei.

Cunoșteam pe județ, Dumitru Șimion Gavril Nistor. Neamul lui, al Nistoreștilor, umplea un șfert din Avrămești, și el era cel mai gospodar, cel mai cuprins dintre toți. Stătea la margine; avea și moară în infundătura malului, și înaintea lăptocului apa pirăului se oprea într'o baltă liniștită, în jurul căreia crescuseră sălcii nenumărate. Trunchiurile lor noduroase, cu ramuri ciudat crescute, își oglindeau formele fantastice în apa neagră a rîmnicului.

În lătratul somnoros al unui cine, care zăpăia dar nu se clintea din culcușul lui de supt un șopron, intrai pe poartă; și cum intrai, din infundătura ei, moara deodată începu să vijie. Până acolo n'o auzisem. Supt șandramaua neagră, îmi eși înaintea și gospodarul, om cărunt, cu obrazul liniștit, cu privirea pătrunzătoare. Chiar atunci sălciile, cașicum ar fi fost vii, începură să se frăminte în toate chipurile: parcă-și făceau semne și voiașu să pornească undeva. Crețuri repezi, neliniștite, se fugăriră pe luciul bălții. Cu întunerecul nourilor, venea grăbită furtuna primăverii.

«Vine repede, dar n'are să ție mult! zise Nistor, cu un zîmbet blajin și prietenos pe care i-l cunoșteam. Poftiți în moară; mai avem niște oaspeți dela comună: au venit cu încasările, pentru prestații».

În fumul ușor din moară, în vuetul moale și neîntrerupt al rîșniței și al undelor, lingă focul de vreascuri, stăteau slujbașii fiscului, pe scăunașe, în jurul mesei scunde cu trei picioare. Îi cunoșteam din vedere: era casierul, om scund și bărbos, cu doi agenți, băeți tineri căroră abia le înfiera mustața. Intingeașu mămăliga într'o strachină cu brinză frămîntată și mestecașu iute. La foc se frigeașu pe cărbuni cîțiva carași. Un vătăjel, c'o manta

ferfenițită și cu un chipiū care nu mai avea nici-o formă, încins c'un tesac cu teaca jupuită, aștepta liniștit la o parte, și molfaia în barba-i sălbătăcită un capăt de țigară.

Cind intrai eu, cei trei funcționari tăcură. Unul din băeți rămase cu îmbucătura în gură, oprită din mestecat, și mă privi țintă. Casierul se sculă repede și-mi întinse mîna.

«Ne cunoaștem din vedere! zise el vesel.—Poftiți la masă!»
Apoi, cu gura plină, adăogi:

«Am venit cu incasările. Avem o mulțime de necaz cu ră-mășițele din anul trecut!»

Mă cercetă cu luare-aminte, și întinse un deget spre cele două paseri aninate în lațurile torbei:

«Frumoși sitari!...» zise el cu pătrundere. Se uită și spre cîine:

«Vino 'ncoace cățelule!—și inceptu a se bate peste coapse cu dreapta. Frumos cățel!...»
Apoi mîngiindu-și repede mustățile negre ca catranul, inceptu să minince cu poftă. Iar vătăjelul, ca-și-cum s'ar fi deșteptat dintr'un somn, abia atunci se ridică în picioare, cu un umăr mai ridicat, și-mi făcu salutul militar, cu mîna dreaptă la cozoroc, cu palma întoarsă în afară.

Județul veni dintr'un colț c'un scăunaș și mi-l așeză lîngă foc.

«Poftiți de ședeți o leacă. S'a găsi ș'o leacă de gustare, dacă doriți...»

Imi răzimaî pușca de un stilp, alături. Cinele mi se culca la picioare. Nu-mi era foame. Priveam pe ușa deschisă a morii cum se învăluie afară cei dintăiū stropi rezezi de ploaie.

În vuetul monoton, vătăjelul iar se cufundase în colțul lui, în umbră; iar cei trei oameri înghițeau repede și cu lăcomie, în jurul măsutei scunde. Nistor trecu în fund, spre lădoiū, și răscoli cu lopățica făina care se strinsese într'o moviliță aurie. Cercetă după aceia între degete pulberea măruntă care svicnea ușurel pe pisc.

Cu gura plină, casierul întrebă:

«Ei, și cum a fost cu omul cel de erî?...»

Nistor își întoarse fața senină:

«Da, cu Dumitrache Lupu... Umbla așa fugar de trei zile.»

Se opri puțin și mă privi. Eū nu știam despre ce-i vorba, și el voia să-mi dea o lămurire. Înțelegeam din privirea lui.

Întrebaî: «Despre cine-i vorba?»

El zise liniștit:

«E vorba despre unu' Dumitrache Lupu, care a tras cu pușca în socru-său... S'aū luat de la casă... Bătrînul voia să-l dea afară, cu tot cu nevastă și cu copii. Zice că nu vra să-l mai ție: să iasă! Și sărise cu ciomagul. S'aū sfădit ei cit s'aū sfădit, și bătrînul a ridicat bita. Ista a pus mîna pe pușcă și a tras. L-a pălit pe moșneag în pîntece... Ș'apoi pînă'n seară a murit... Dumitrache Lupu a fugit... A umblat așa fugar trei zile... Am strîns eu oamenii, am pus să-l caute... Nu l-aū găsit... El cine știe pe unde umbla!... Da' erî, așa, pe după asfințitul soarelui, numai ce-l vād că intră în moară... Eū așa stam, aici... Și el intră cu părul vilvoiu, tot plin de glod... Spun drept că m'am spăriat întăi... Da' el se dă lingă foc, colo, și face cătră mine: «Bădită Nistore, zice, am venit! De-acū pune să mă lege...»—Ș'am chemat doi milițieni, l-am legat, și l-am trimis la primărie...»

Casierul, dela locul lui, ridică privirile spre mine și-și mîngiie repede mustățile. Apoi își coborî ochii spre peștii cari sfîrău pe jăratec. Zise cătră băiatul din dreapta lui:

«Ja întinde mîna și dă peștele cela...»

Se întoarse apoi spre județ:

«De-acū ocna pe viață e-a lui... Așa-i trebuie dacă trage cu pușca...»

Nistor vorbi încet, întorcîndu-și ochii spre lădoiul cu faină.

«Era om gospodar. Îi rămîine nevasta cu trei copii... Cînd îl duceau, bocea muerea și se trăgea de cap... cu plodurile după dînsa...»

— Da el? întrebă casierul.

— El nu zicea nimic. El se uita în pămînt și nu zicea nimic. Numai ofta...»

Urmă un răstimp de tăcere. Ploaia afară venea vijelioasă, purtată de învălurile năvalnice ale vîntului; duruitul ei creștea tot mai des pe acoperișul de șindrilă al morii. Casierul alegea cu luare-aminte oasele peștelui, întingea bucăți mari în sare și le mistuia repede după acoia în barba-i deasă. Județul sta liniștit, străin parcă, în colțul lui, gîndindu-se la ceva.

Intr'o vreme, unul din agenți rămase cu privirile ațintite afară, și zise întorcînd puțin capul spre casier:

«Iacă-tă-o, iar vine...»

Poarta de la ogradă se izbise. Afară, cinele începuse să latre leneș sub șopron.

Casierul întinse gîtul și privi și el. Mormăi nemulțămît:

«Iar vine să facă gură! Femeia asta-i bună de bătut! Ia vezi, Nistore, de ce vine să-mi bată iar capul?...»

Morarul nu se urni de la locul lui. O femeie desculță venea repede prin mizga lunecoasă a ogrăzii. Pe poiența cafenie i se scurgeau șiroaie de apă; fusta udă de stambă i se lipea de glezne la fiecare pas. Se opri în prag și-și dădu cu stinga la o parte de pe ochii mari, căprii o șuviță umedă de păr. Strigă ascuțit, gîfîind :

«Iaca mi s'a întors omul acasă! I-am adus și pe dinsul. I-am spus că ați luat calul cu hapca!... Cum așa, să luați munca omului? Doar nu-i țara în pradă!...

— Tacî, femeie! zise casierul privind-o țintă. Iar ai venit să țipl? Du-te și-ți caută de treabă! S'aducă bărbatu-tău para-lele și-i dau calul! Scurtă vorbă....»

Ochii femeii se măriră. Iși dădu iar repede la o parte șuvița de pe ochi. Se pregătea iar să strige cu minie. Nistor se îndreptă spre ea cu blindețe :

«Tacî tu, Marandă. Iaca, vine bărbatu-tău. A spune el ce are de spus..»

— Badiță Dumitre! strigă femeia cu privirea inflăcărată. Cum să vie așa să ne ee munca noastră? doar știu că n'am omorit pe nimeni...—Plăti-le-ar Dumnezeu să le plătească!—Se întoarse în loc și făcu semn de îndemnare cu capul: Da' vină mai repede, omule! Vină mai repede! Ce umbli așa? parcă ești împiedicat. Vină ici și întreabă. Ai fost acasă tu? A vorbit cu tine? că tu ești gospodarul! Cu tine se înțelege lumea! Aū luat calul și s'aū dus... Am crezut că nebunesc... Zice că vinde calul pentru opt franci și jumătate! N'ar mai ajunge să dea Dumnezeu și Maica-Domnului..

— Ia tacî tu, măi femeie! rosti de-afară un glas innăbușit. Și Romînul, bărbatul Marandei, intră cu opincile-i mari pline de apă și noroi, cu căciula plouată și cu bunda întoarsă pe dos, picurînd din șuvițe boabe mari de ploae.

«Noroc bun! zise el nitindu-se împrejur.

— Să dea Dumnezeu! răspunse județul.

Ceialți tăcură.—Omul se întoarse spre mine, cu fața-i slăbită, cu ochii adine îngropați sub frunte.

«Nu-i aista! zise femeia oțărîtă, împingîndu-l de la spate. Iaca, cellalt, cel bărbos! A venit ș-a luat calul; zice că-l vinde... Și zice că de-acū, gata, s'a sfîrșit!... De-acū am rămas fără cal...»

— Am dat pe dinsul optzeci-și-cinci de franci ș'o bucată... zise incet Romînul întorcîndu-se spre cei trei funcționari.

— De ce nu ți-ai plătit datoria cătră comună? întrebă casierul ridicînd capul. Ha? De ce n'ai plătit-o? Vă duceți la crișmă și beți, da' de plătit dările nu vă pricepeți...

— Ce crîsmă? » vorbi omul privind într-o parte, spre vătăjel.

Casierul dădu din umeri și privi spre mine. Femeia prinse a se boci.

«Vai de viața noastră cea ticăloasă!...»

— Ia taci, măi femeie! » zise bărbatu-său întorcînd peste umăr capul spre ea. Femeia tăcu și-și așeză încet tulpănelul cu amîndouă minile. «Ce tot urli atita? » urmă Romiunul. După aceea se întoarse spre județ:

«Bădiță Nistore, ce fac eu acu?...»

— Dă, bre Toadere, eu știu? răspunse morarul. Dacă așa-î legea!

— Care lege? strigă femeia de la spatela bărbatu-său. Care lege? »

Casierul își înghiți înbucătura, apoi zise liniștit:

«Adă datoria, opt franci cincizeci. și-ți dau animalul... L'am scestrat pentru datorie... Așa scrie la carte...»

Toader tăcu și întoarse spre mine capul.

«Ești știu ce să fac? zise el. De unde să iau parale? Am dat pe dinsul optzeci-și-cinci de franci ș'o bucată...»

Rămase un timp uitîndu-se în pămînt. Se întoarse încet apoi, cu fața necîntită și eși. În urma lui, în ogradă, femeia începu să se tîngue:

«Bată-te Dumnezeu să te bată! Und' te duci? Du-te și cere să-ți dea calul! Cum să ți-l ieie așa, cu hapca? Ca hoții aș venit și l-aș luat! Bărbat ești tu, orice? »

— Ce? » mormăi scurt omul. Și 'ndată, după mormăitul lui, auzii strigătele de durere ale femeii:

«Nu da, Toadere! Nu trage că-mi rupi tulpănelul, nu trage că-mi smulgî părul! Amărîta de mine! Vai de sufletul meu... Nu da! nu da! vai de mine și de mine...»

Se auzeau izbitorii în plin, încașușite. Cinele afară, sub șopron, lătra. La picioare, lîngă mine, Stop ridică botul și începu să mormăie. Poarta se izbi. Glasul femeii se depărtă.

În moară iar se făcu tăcere. Ceî doi băeți se sculară de la locurile lor o clipă și-și făcură cruce: isprăviseră mîncarea. Casierul își mîngîia repede mustățile, privind oasele subțiri de caras dinnainte-î, apoi scoase tabachera și se puse să-și răsucească o țigară.

Vîntul contenise scurt. Stătuse și ploaia. Și'n soarele fierbinte și orbitor care năvălise pretutîndeai se ridicau aburi, ce treceau încet pe dinaintea ușei. Apa morii murmură surd afară, grămădindu-se la spetezele roții din lăptoc.

Nu vorbea nimeni. Așa stăturăm multă vreme. Casierul își isprăvise țigara, și acuma își răsucea alta.

Mă pregăteam să plec. Mă sculasem și-mi luasem pușca. Nistor județul se îndreptă spre mine. Vătăjelul, ridicându-se din colțul lui, privea lung la mîncarea rămasă pe măsuța de lingă foc.

Chiar atunci se auzi iar poarta; pași se apropiară. Toader intră, cu ochii ațintiți înaintea, spre umbra din fundul morii.

«Ce-i?», întrebă casierul, ridicînd barba.

Omul răspunse îndesat:

«Apoi, să-mi dai calul...»

— «Ai adus parale?»

Romînul puse mîna la briu și scoase punga de piele. Se uită la dinsa, apoi trase și o deschise.

Întrebă fără să ridice ochii:

«Cit am să-ți dau?»

— «Nu ți-am spus? Opt lei, cincizeci...»

Încet, Toader apucă punga de fund și o întoarse în palma stîngă. Strînse palma. Cu dreapta își scoase căciula, o puse pe pămînt, la picioare, făcu un pas și, plecîndu-se, începu să așeze pe margina mesuții francii unul lingă altul.

«Mai trebuie cincizeci de bani», zise casierul.

Omul viri degetul arătător în fundul pungii. Scociori, și scoase și banul cel din urmă, mic și luciu. Morarul făcuse doi pași și privea, întinzînd gîtul pe deasupra bărbosului. Vătăjelul se apropie și întinse o condică verde. Unul dintre agenți o apucă, o deschise și rupse chitanța. Romînul o primi pe virful palmei, ca pe o anafură, o privi pe față și pe dos și o viri în pungă în locul banilor.

«Apoi, să-mi dai calul, zise el iar, ridicîndu-și de jos cușma.

— «Du-te și ți-l ia, răspunse casierul. E'n ocol la Nistor. Da' muera de ce ți-ai bătut-o?...»

Fără să răspundă, Romînul se întoarse, mă privi o clipă cu ochii întunecoși, după aceia eși, cu bunda-i întoarsă pe dos și cu căciula-i buhoasă.

Eșii și eu în urma lui. Cum dădeam în cîmp pe malul pîrăului, mă uitai odată în urmă, și-l zării pe ulița îngustă, ducîndu-și încet de căpăstru căluțul roib, care venea după el cu capul plecat.—Prin lumina strălucită a primăverii apoi, printre arături proaspete, mă îndreptai înspre huceagurile înverzite, care răsuflau aburi ușori spre cerul limpede.

Mihail Sadoveanu.